

16 Nisan 2018
Dünya Ses Günü Etkinlikleri
Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

Şan Eğitiminde Sistem ve Farkındalık

Prof. Dr. Ayşe Meral TÖREYİN
atoreyin@gmail.com

Planlama:

- Şan Eğitimi-Ses Eğitimi
- Sistem
- Ses Sistemi
- Farkındalık
- Eğitimde Farkındalık
- Şan Eğitiminde Farkındalık
- Şan Eğitiminde Bazı Psikomotor Davranışlar

Şan Eğitimi

- Ses eğitiminin içinde,
- Özellikle mesleki müzik eğitimi kapsamında,
- Ses eğitiminin gerektirdiği temel davranışların üzerinde oluşturulan,
- İleri teknikle ve artistik düzeyde şarkı syleyebilmeyi ve sese g ile dayanıklılık kazandırmayı amaçlayan mesleksel, ileri bir ses eğitimidir.

(TÖREYİN, 1998:10)

Ses Eğitimi

- Bireylere sesini;
- Konuşurken ve şarkı söylerken,
- Anatomik ve fizyolojik yapısına uygun olarak kullanabilmesi için gereken davranışların kazandırıldığı,
- Önceden saptanmış ilke ve yöntemlerle,
- Planlanan hedeflere yönelik olarak uygulanan,
- Planlı-programlı bir etkileşim sürecidir.

(TÖREYİN,1998:10)

Ses Eğitimi Türleri

Şarkı söyleme

Şan

Koro

Konuşma

Sistem

- Bir aracı oluşturan **düzen, düzenek, tertibat** demektir.

Düzenek anlamıyla yapılan bu tanım dışında, eğitimde kullanılan bir başka tanım ise;

- Bir sonuç elde etmeye yarayan **yöntemler düzeni**dir.

□ (ADIVAR. H.E, TDK 2018)

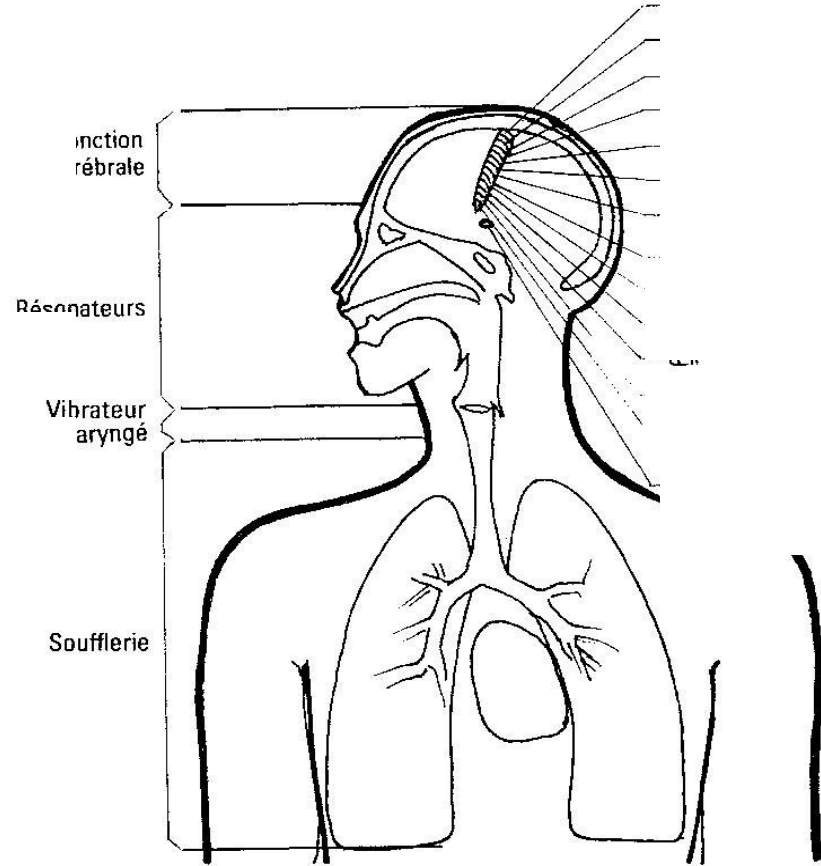
Ses Sistemi (Şematik)

Algılama-Denetleme

Yankılama

Titreşim

Enerji

Çevresel Sinir Uyarı Merkezleri (Ayak, kol, parmak, boyun, diz v.b)

Ses Sistemi

□ Algılama ve Denetim Sistemi

- Sinir Sistemi

- İşitme Sistemi

□ Yankılama Sistemi

- Rezonatör Organ ve Bölgeler

□ Titreşim Sistemi

- Larinks

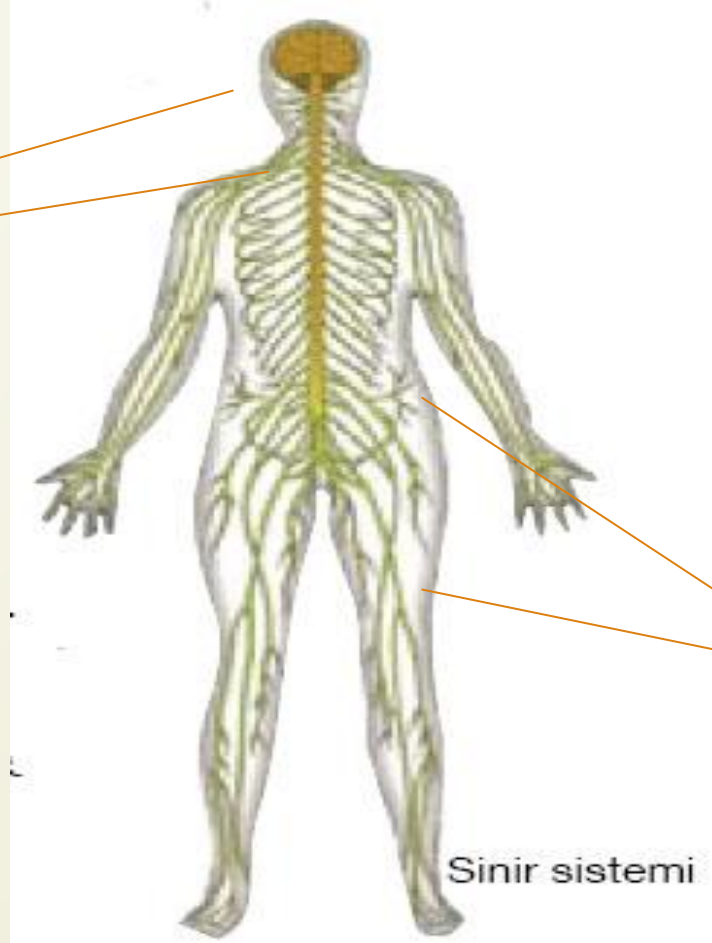
□ Enerji Sistemi

- Solunum organları

Sinir Sistemi

(Algılama ve Denetleme)

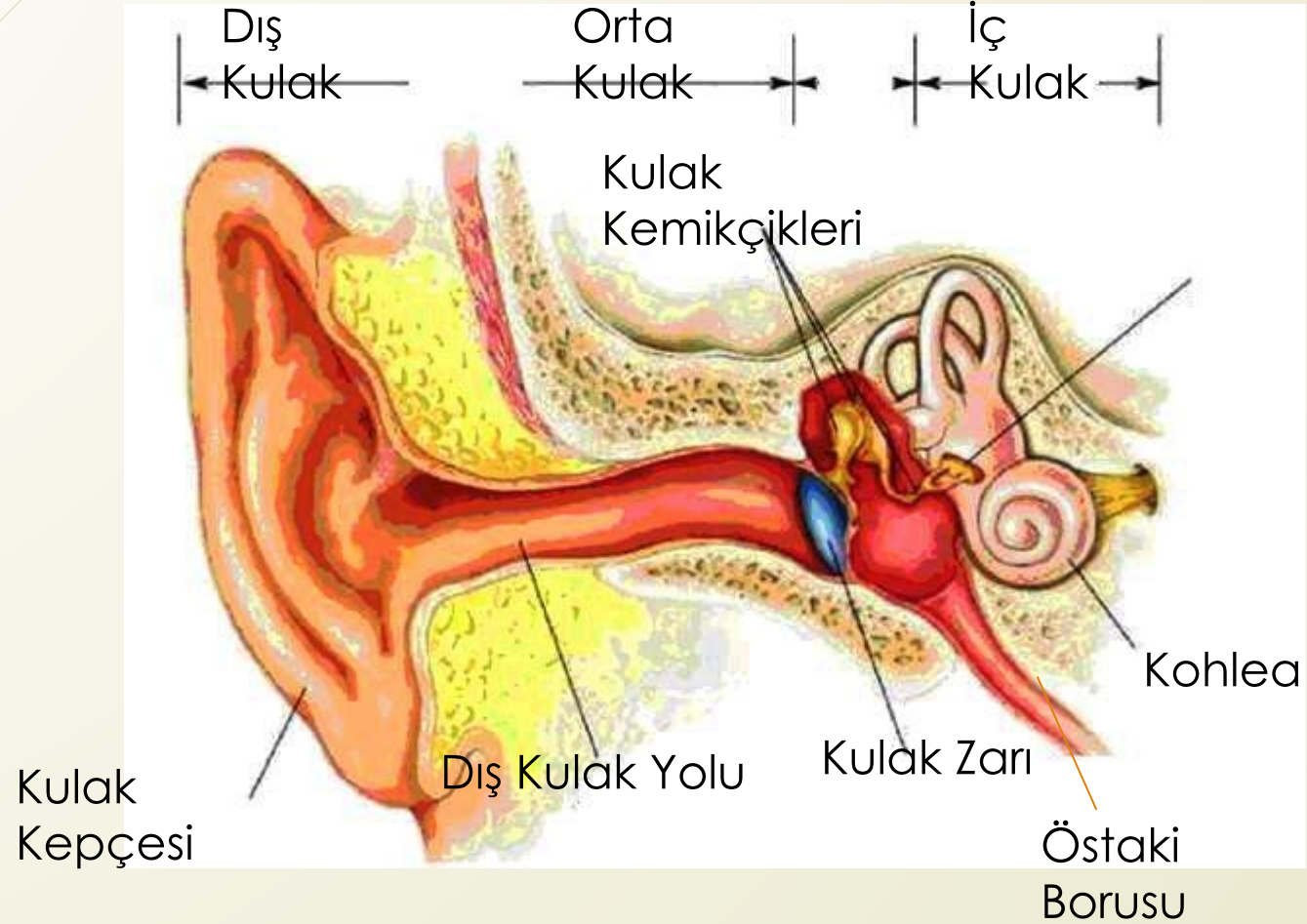
Merkezi Sinir Sistemi

Çevresel Sinir Sistemi

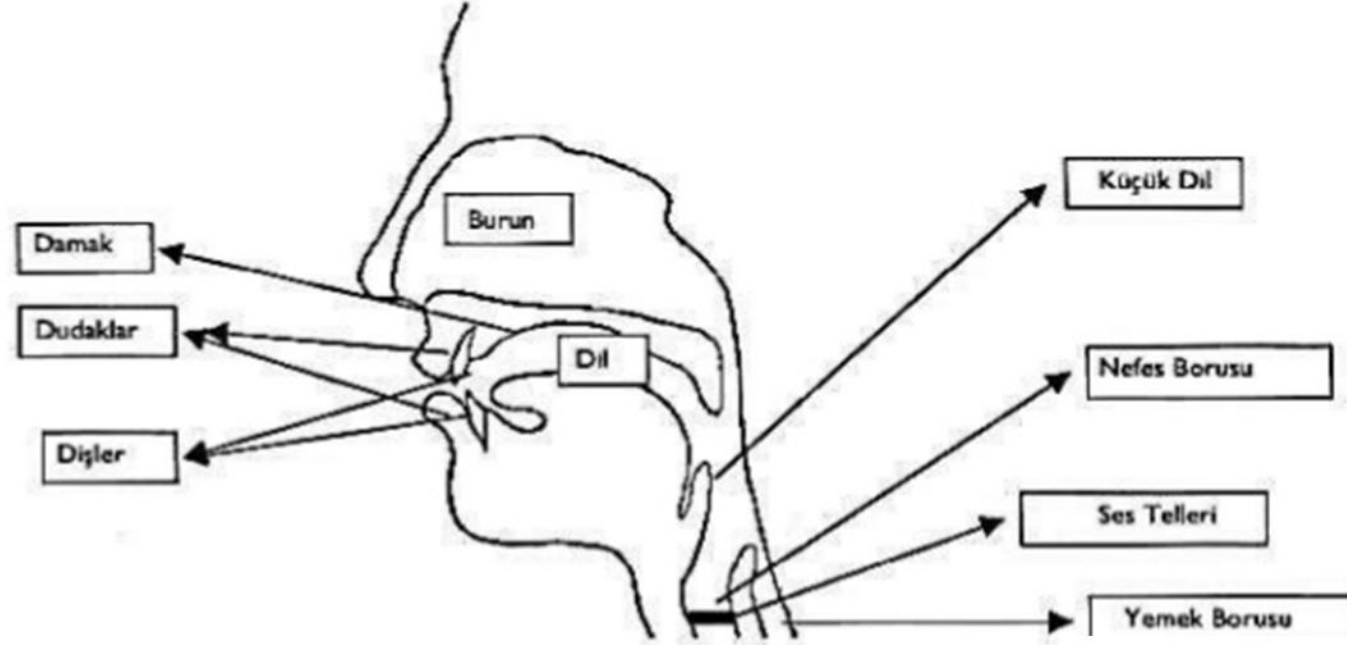
İşitme Sistemi

(Algılama ve Denetleme)

Artikülasyon Sistemi (Yankılama)

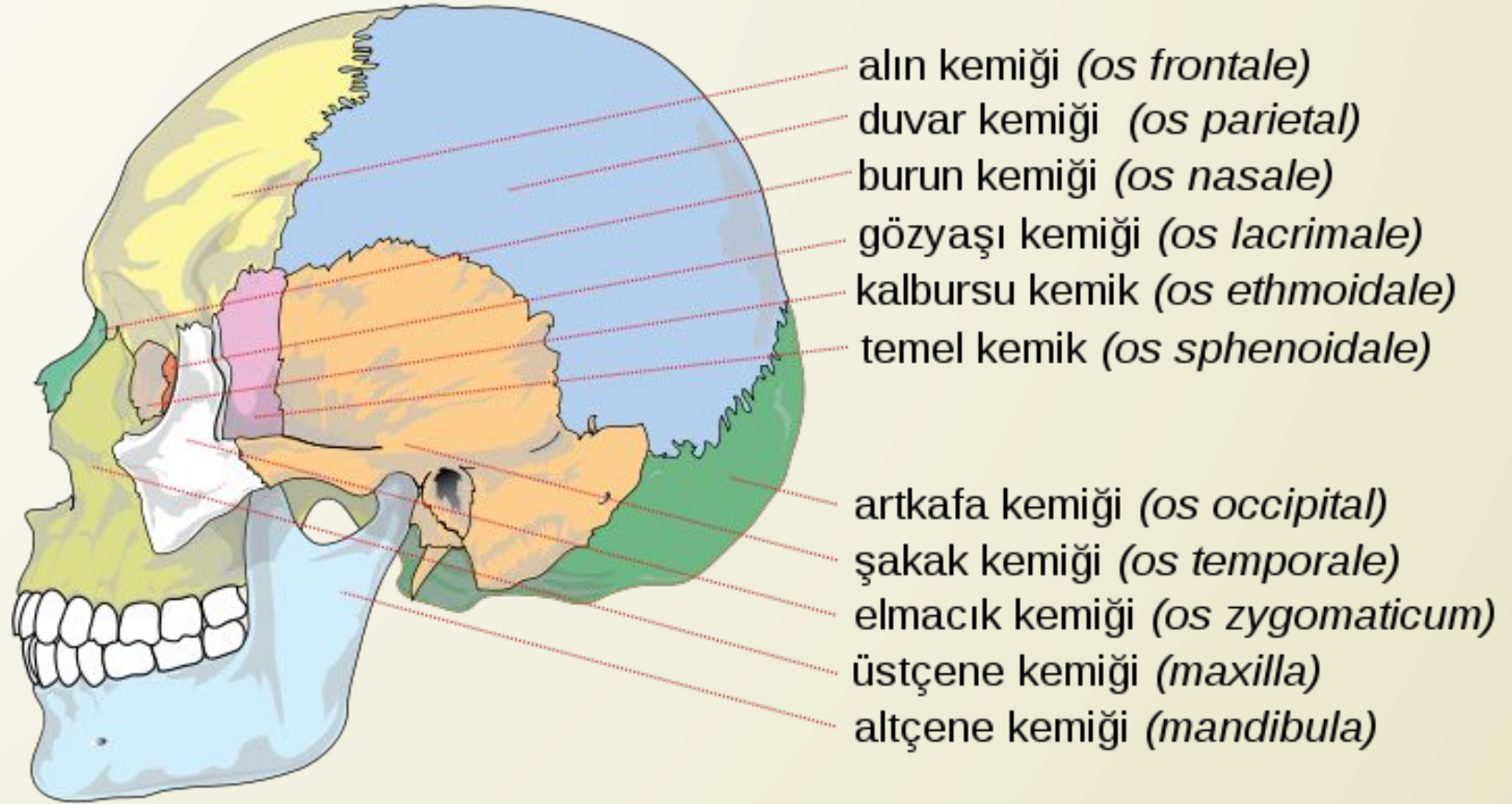
Konuşmada Kullanılan Organ ve Bölgeler

Şekil 2.2. Konuşmada Kullanılan Organlar

Kafatası ve Rezonatör Bölgeler

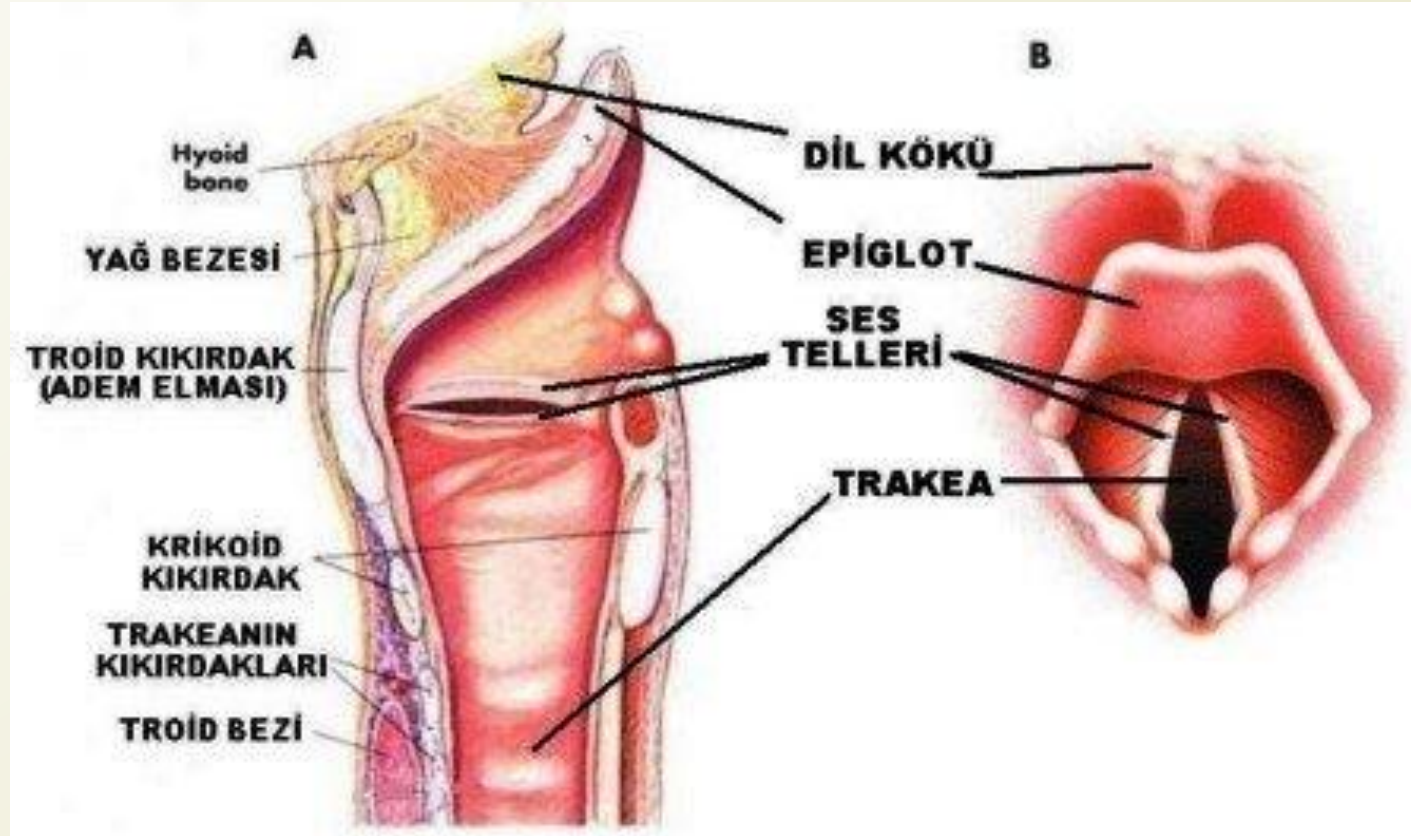
(Yankılama)

Fonasyon Sistemi

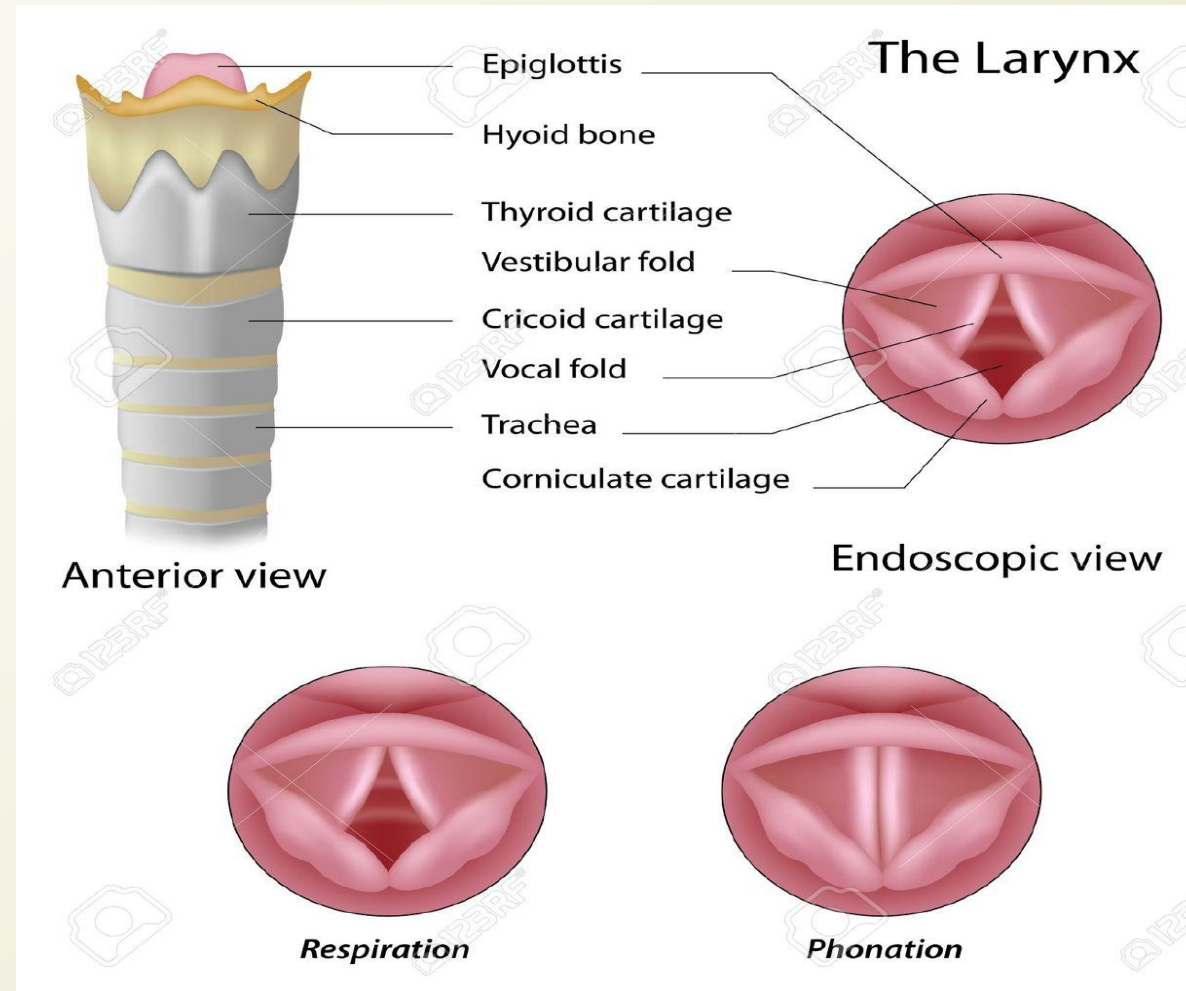
(Titreşim)

Larinksin Dikey ve Yatay Kesit Görüntüsü

Fonasyon Sistemi Larinks/Gırtlak

(Titreşim)

Larinks Anatomisi

Fonasyon

Cord Vokallerin alışması

(Farklı Ton ve Grlklerde Ses Oluşum Görüntüsü)

Bir Tenorun Cord Vokal Görüntüsü

(Pesten Tize- Tizden Pese Doğru ve Göğüs - Falset Ses Oluşumları)

Bir Baritonda Ses Oluşum Görüntüsü

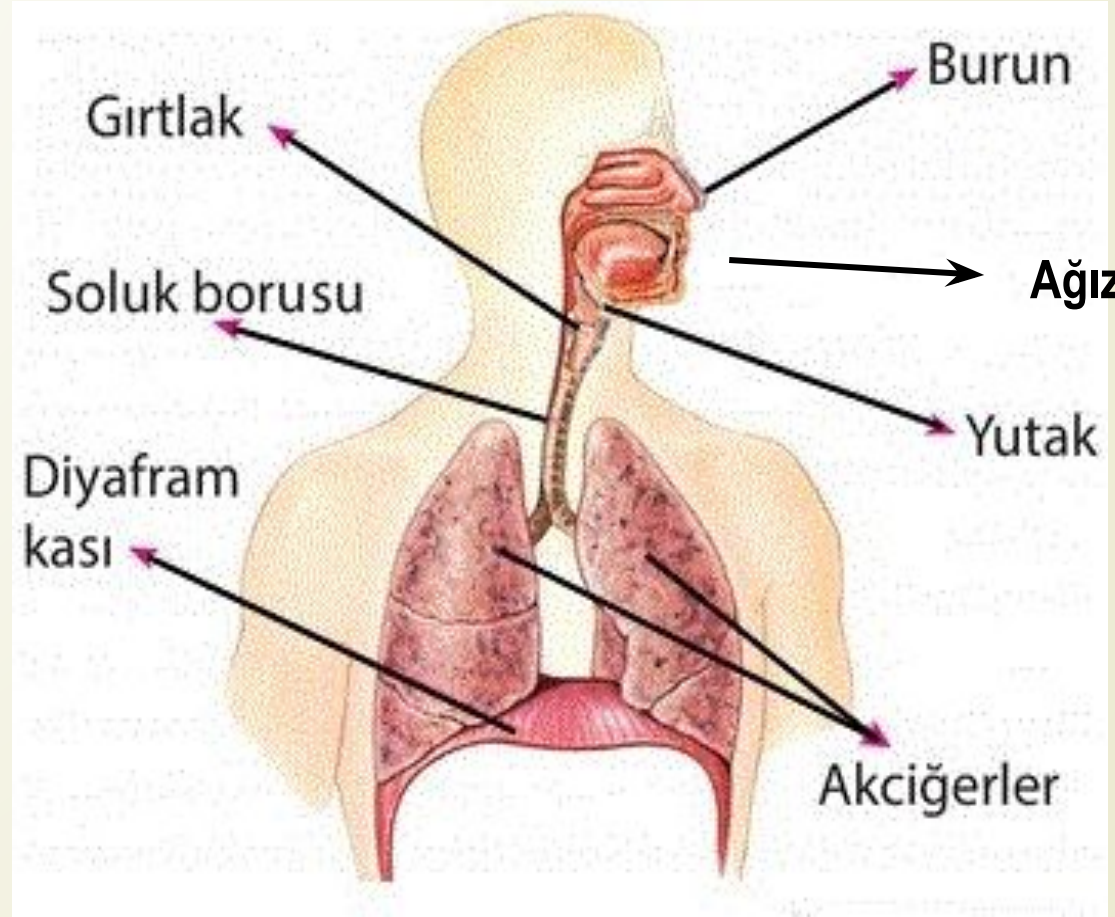
Bir Sopranodan Arya Seslendirme Görüntüsü

(G.Puccini la Rondine "Kırlangıç" Operasından Chi il bel sogno)

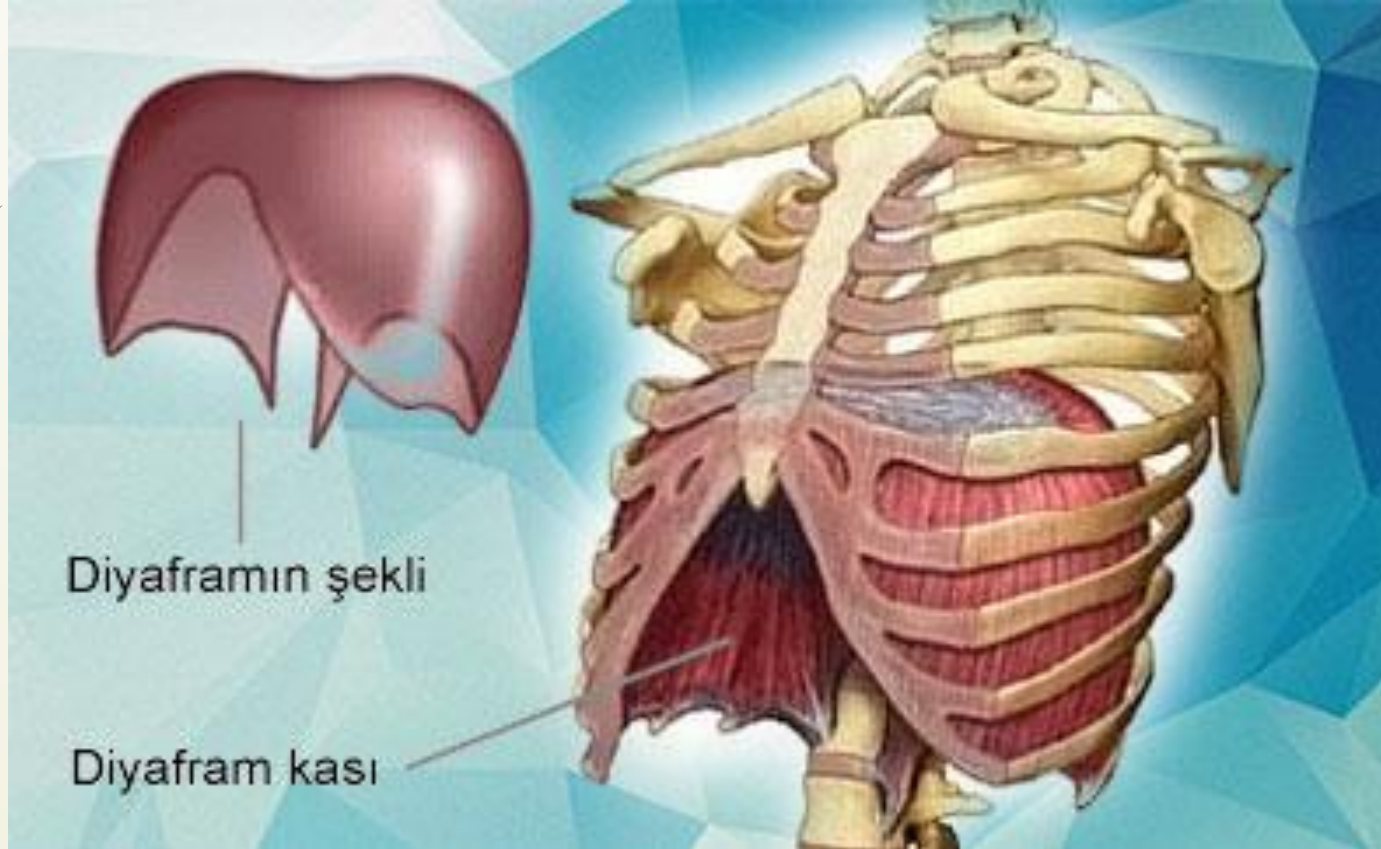
Solunum Sistemi

(Enerji)

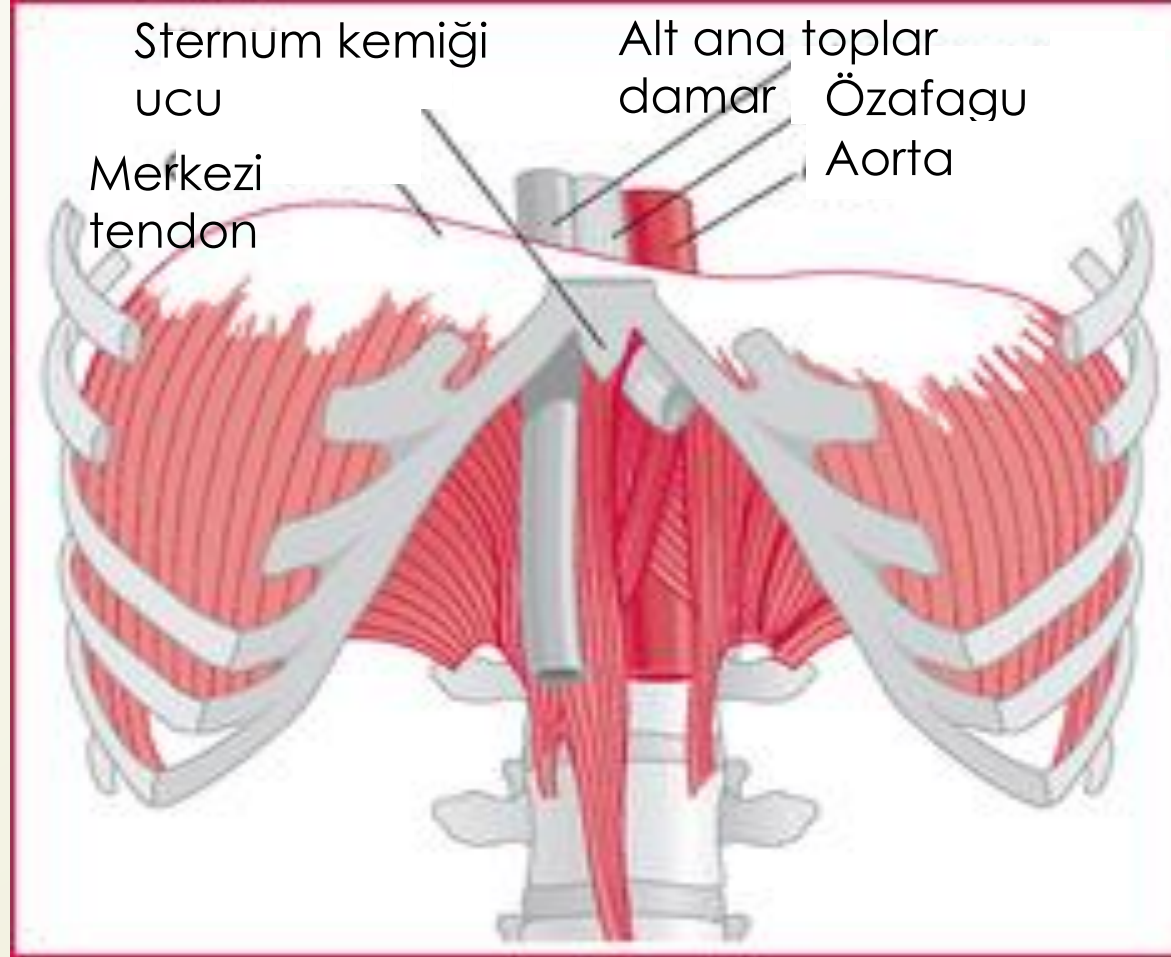
Göğüs Kafesi ve Diyafram

(Enerji)

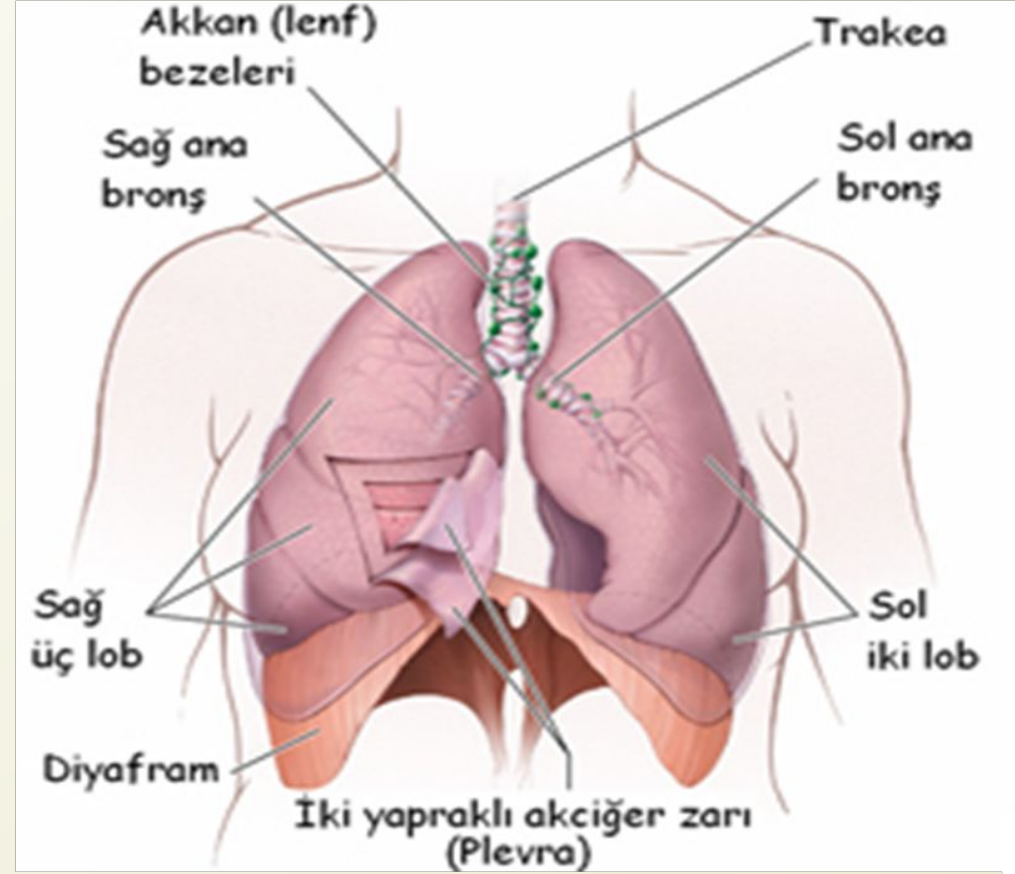
Diyafram Kasının Şematik İçyapısı

(Enerji)

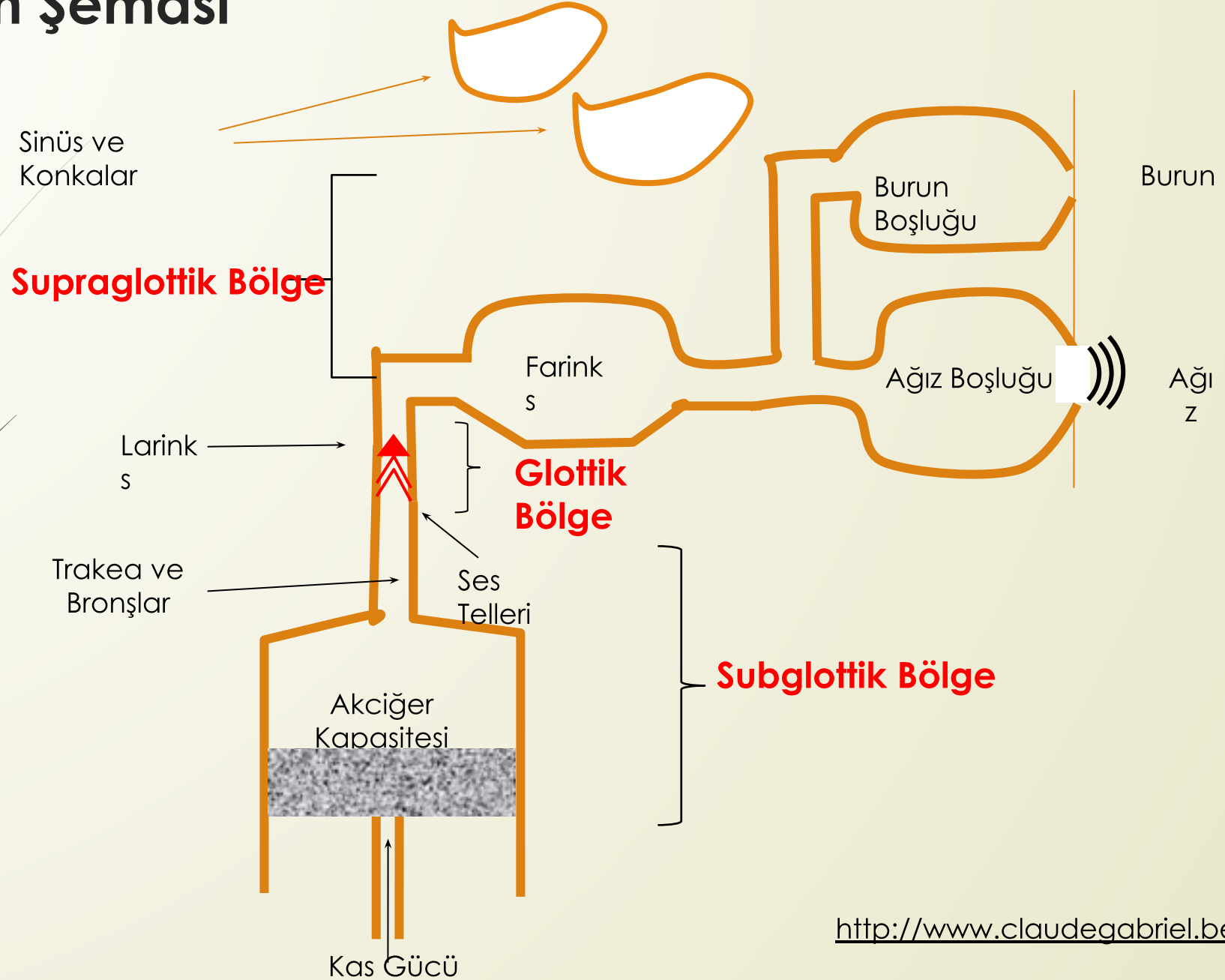

Akciğer-Diyafram ve Plevra

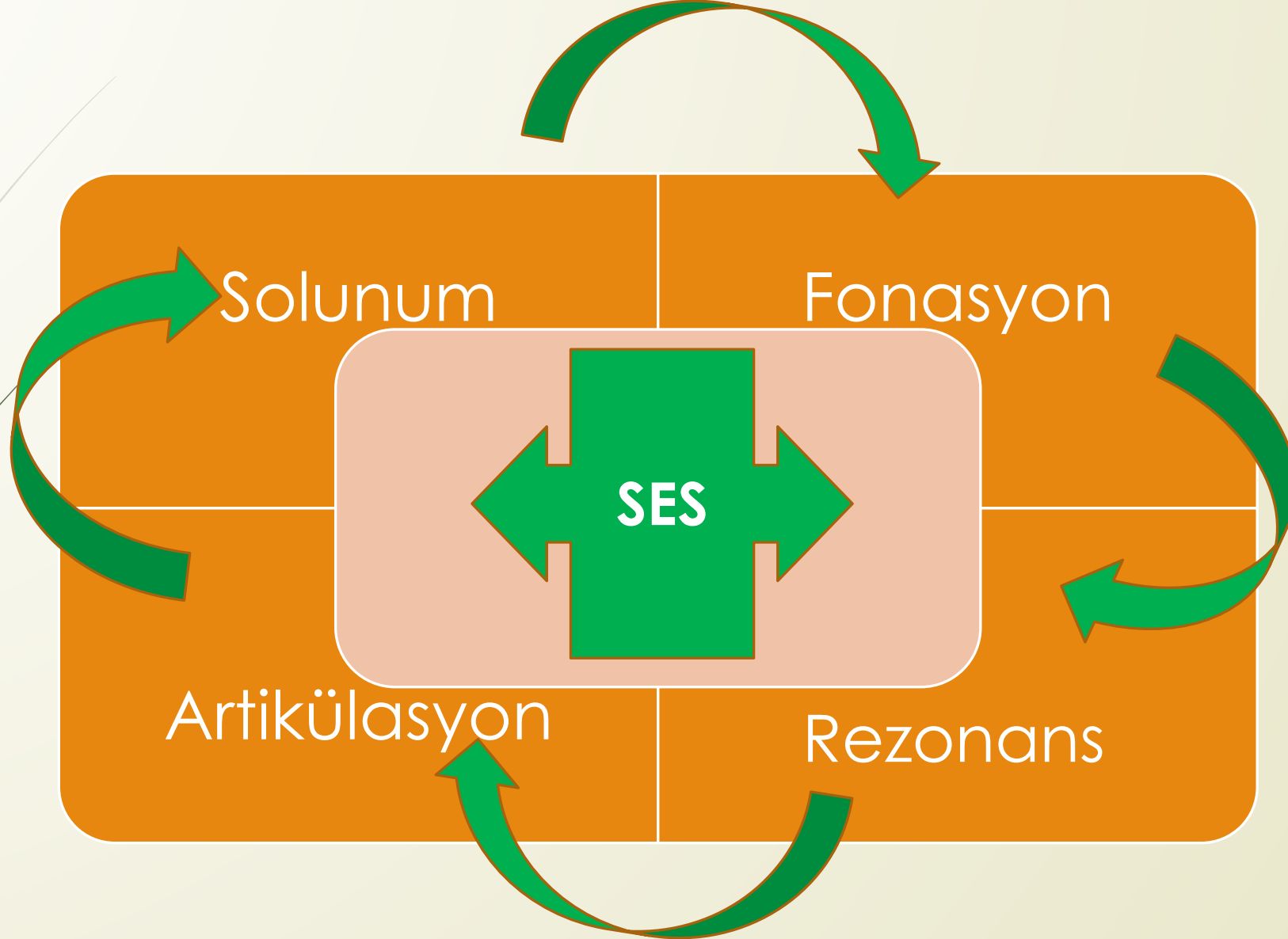
(Enerji)

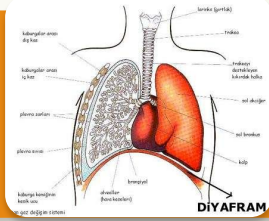
Ses Oluşum Şeması

Şan Eğitiminin Davranış Alanları

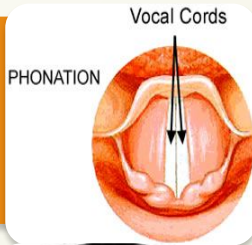

Şan Eğitiminde Temel Davranışlar

SOLUNUM

Soluk denetim ve kontrolü

FONASYON

Ses üretim denetim ve kontrolü

REZONANS

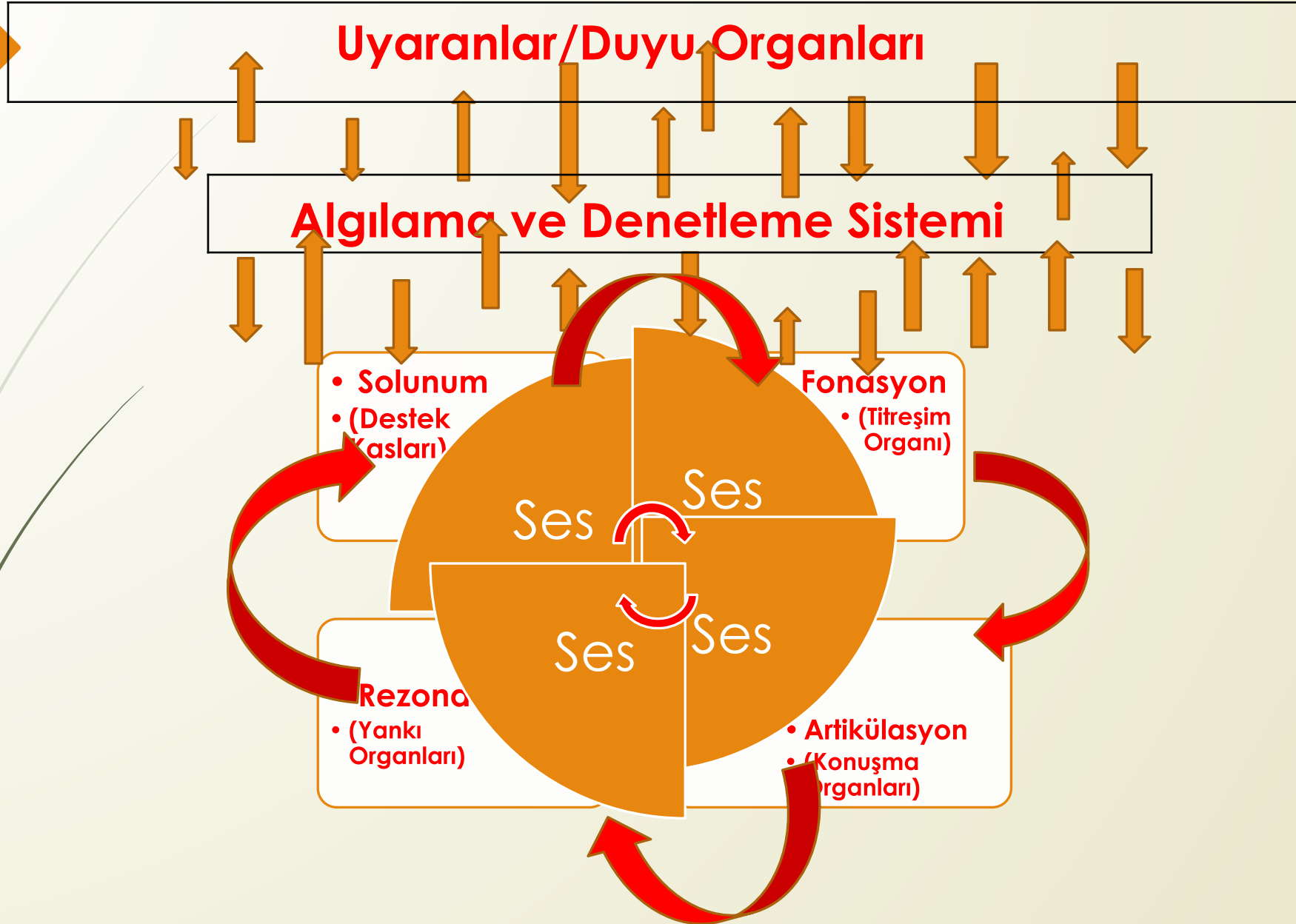
Tını denetim ve kontrolü

ARTİKÜLASYON

Dil denetim ve kontrolü

Sesin Oluşum Süreci Aşamaları (Genişletilmiş Süreç - Şematik)

Tanımaya ve Farkındalık

- Farkındalık, tanımaya doğrudan ilgili bir durumdur.
- Tanımaya; bir kişi veya şeyle ilgili doğru ve tam bilgi sahibi olmak, tanımaya ise bunun eylemidir. <http://www.tdk.gov.tr/index29.10.2016>
- Farkındalık, kişilerin bulunduğu düşünce durumundan uyanıp, “o anda olanlara doğrudan odaklanması” olarak açıklanabilir. (İnsan tanıdığı-bildiği şeyi kolaylıkla fark eder!)
- Dikkat, yapılan işle ilgili **başka şeylere veya gelecek ya da geçmişe değil, o sırada olan şeye** yöneltilir, harcanır.
- Böylece, birey içinde bulunduğu duruma odaklanarak **olan-biteni olduğu gibi görmeye** yoğunlaşır.

-
- Farkındalık, “düşünebilme yetisinin hâkimi” olabilmektir. Yani, **düşünebilme beceri kontrolünün, kişide olması** durumudur.
 - Farkındalık, bireyde bilincin açılmasına, bu da algılama düzeyinin yükselmesine neden olur.
 - Farkındalıkla hareket eden birey, attığı her adımı bilerek, isteyerek ve planlayarak yapar.
 - Böylece kişi yapılan eylemle bütünleşir.
 - Günlük hayatın çeşitli durumlarında farkındalıkla yapılan işlerde kişisel başarı şansı yüksektir.
 - Herhangi bir meslek sahibi de, bir dolandırıcı ya da hırsız da farkındalıkla iş yaptığında sonuç tam istediği gibi gerçekleşir.
 - Bu bakımdan, farkındalık **iyi ya da kötü bir şey değil**, öğrenme ve uygulamada **etkin bir durumdur**.

-
- Günlük yaşamda olduğu kadar, eğitimin her alan ve düzeyindeki oğretim sürecinin bütün aşamalarında tanıma, gerek oğretmen gerekse oğrenci açısından önemlidir.

Eğitimde tanıma;

- 1. Oğrenciyi tanıma,
- 2. Konu, kullanılacak araç ve gerecin tanınması olarak iki boyutta düşünülebilir.

-
-
- Şan eğitimindeki farkındalık, **yapılan işe yönelik olmaktan da öte, gerçekleştirilecek doğru davranışların vücut ve ses sisteminin tanınmasıyla, bilerek, kontrollü ve tam bir bilinçle kullanılma** durumudur.
 - Yani, öncelikle ve kesinlikle vücudunu tanıyacak, hangi hareketlerle hangi sistem doğru çalıştırılabilir, ne yaparsa/yapmazsa yanlış ses üretir, bunları kontrollü olarak gerçekleştirmeye odaklanacak ve uygulamaya başlayıp sürdürecektir.

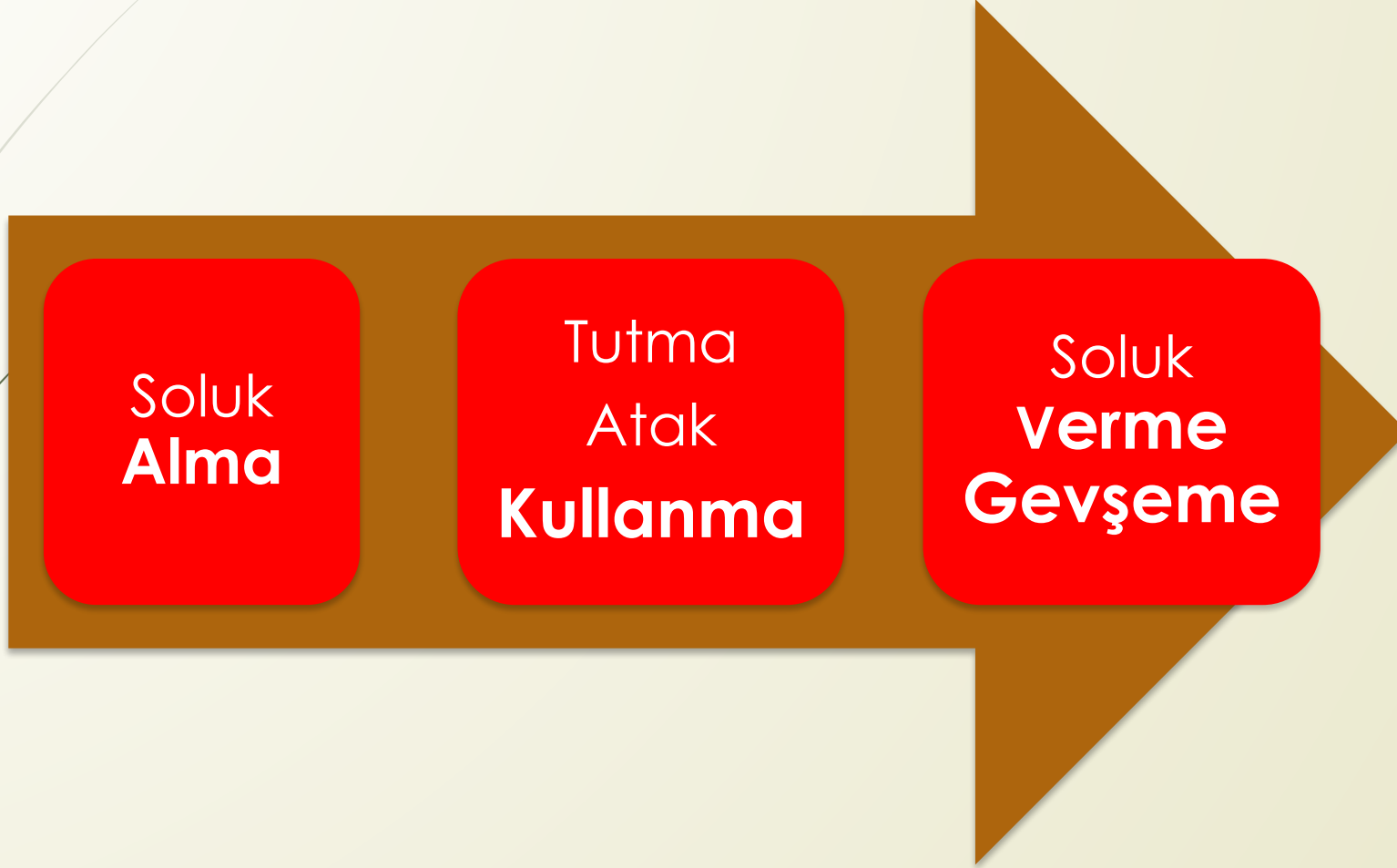
Şan eğitiminde farkındalık ve önemi

- Solunum, fonasyon, rezonans ve artikülasyon sistemlerini tanımayan, bu organ ve bölgelerin yapı ve görevleriyle çalışma biçimleri hakkında bilgi sahibi olmayan kişi, sesini ne kadar ve nasıl doğru kullanabilir?
- Vücudunu tanımadan “öylesine” ses üretip kullanan kişi, eline bir çalgı alıp çalmaya çalışan kişiyle aynı durumdadır.
- Eğitimci yönünden düşünüldüğünde ise, çalgıyı verip, “haydi tut ve çal!” diyerek, öğrencisinden müzik yapmasını bekleyen öğretmenle aynı hatayı/bilinçsizliği yapmaktadır.
- Sesin sadece boğazdan çıktığıyla yetinen ve “bir şekilde” ses çıkaran/çıkarttırmaya çalışan öğrenci ve şan eğitimcileri, çirkin ve yanlış ses üretmenin ötesinde, seslerine kalıcı zarar vermektedirler.

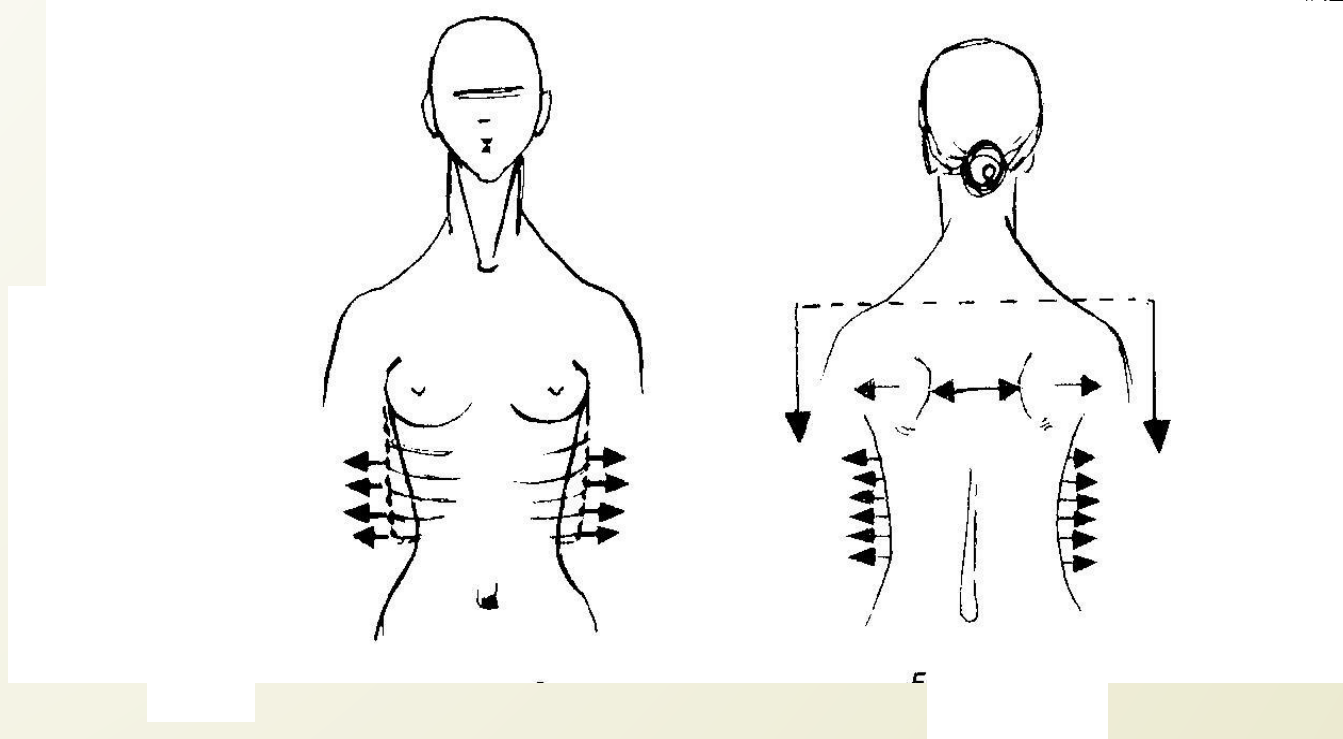
Şan Eğitiminde Tanıma ve Farkındalık

- Şan eğitim sürecinin başlangıcında öğrenciye, sesini üretip kullanacağı çalgısı olan **vücudunu tanması sağlanır**.
- Bu amaçla **ses sistemi, yapısı, işleyişi, korunması ve doğru kullanımına ilişkin bilgiler verilir**, davranışlar kazandırılır.
- Vücudunu kullanarak **sesini doğru ve uygun olarak nasıl oluşturduğu fark ettirilir**.
- Ses oluşumu sırasında hangi organların nasıl hareket ettiği, sesin kalite ve gücünün nasıl ve hangi organların çalışmasıyla oluşturulduğu, **hangi bölge ve organların hangi hareketleriyle doğru ses üretebileceği** gösterilerek tanıtılır.

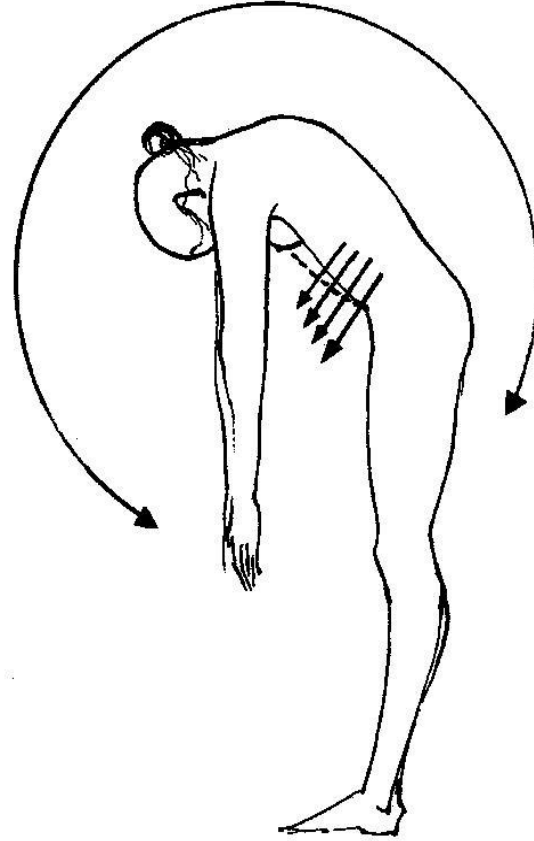
Şan Eğitiminde Solunum Davranış Süreci

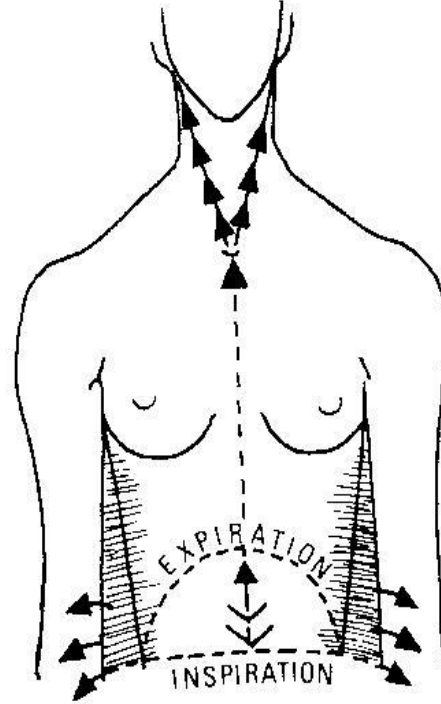
Dik Duruşta Solunum Hareket Yönu

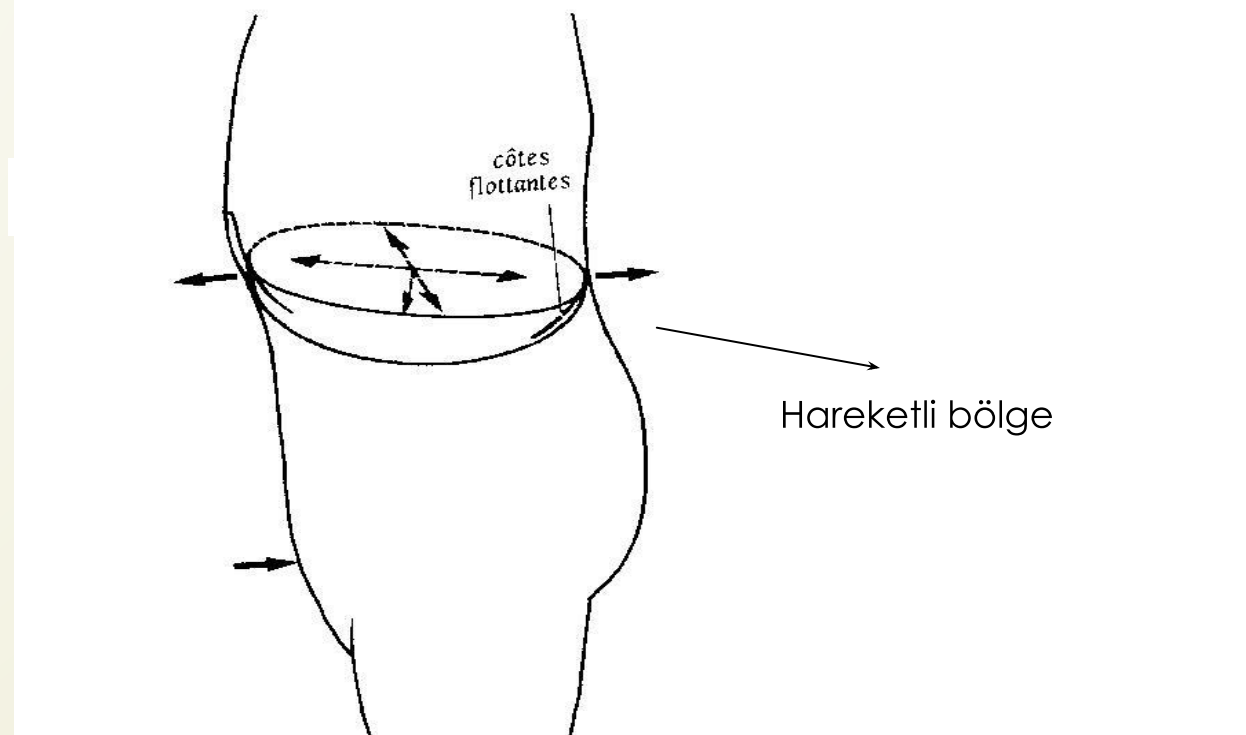
Eğik Durumdaki Karın Solunumunda Hareket Yönü

Karın Solunumunda Kasların Hareket Yönü

Ses Üretimi Sırasında Basınç Hissedilen Bölge ve Yönü

Fonasyona Başlama Türleri

Havalı Fonasyon

Sert Fonasyon

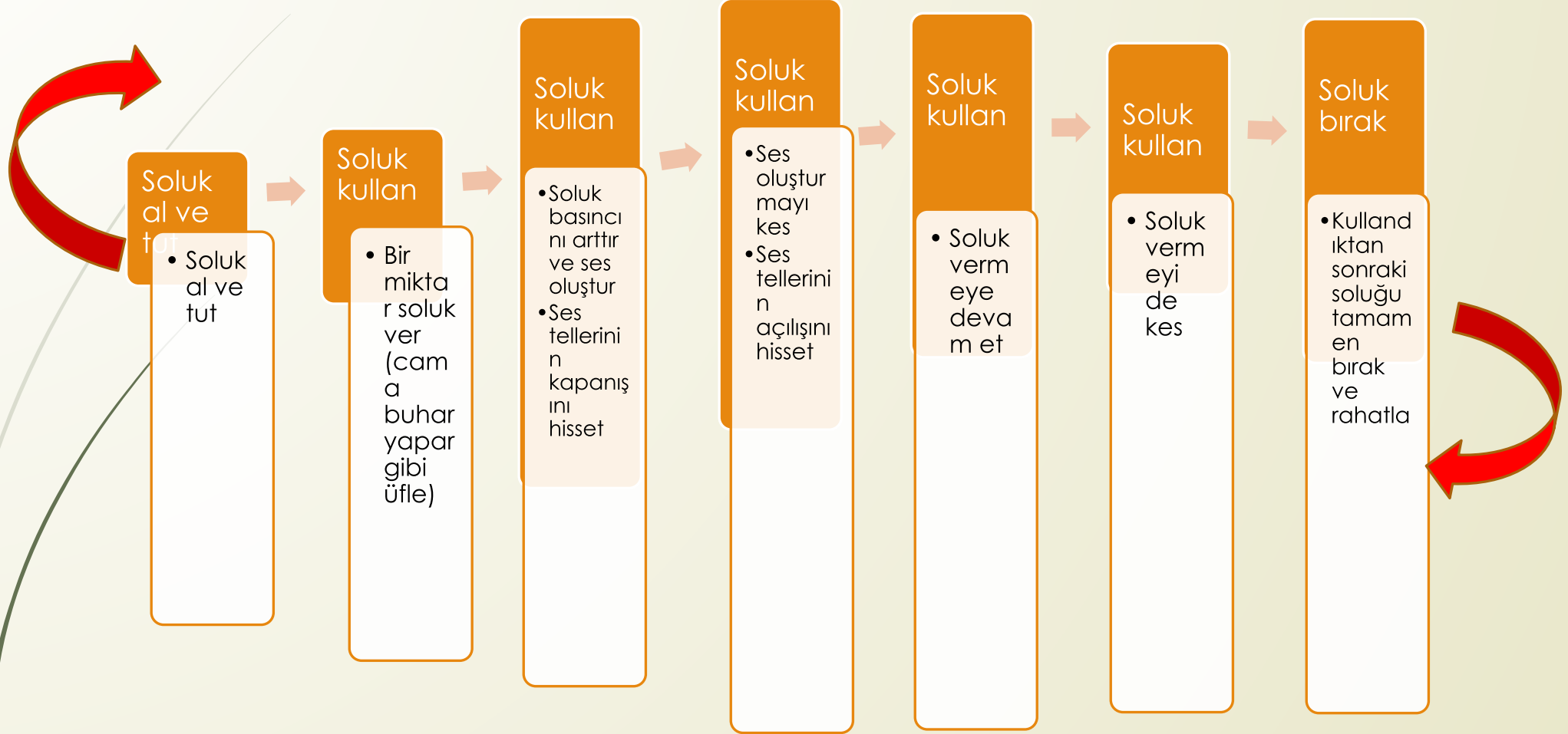
Sıkıştırılmış Fonasyon

Yumuşak Fonasyon

Atakla Fonasyon Oluşturma S¼reci

(Genişletilmiş /Yavaşlatılmış S¼reç)

Ses Bölgeleri "Rejistr"

Ses bölgesi rejistr olarak adlandırılır.

- Gereğince homojen, aynı ilkelerle üretilmiş sesler demeti,
- Sesin yükseklik yönünden birbirinden değişik kesimleri,

Rejistrler, akustik bir durum oldukları gibi, aynı zamanda fizyolojik yapı ile de ilgilidirler. Larinks göğüs rejistrinde aşağı inmiştir, orta tonlarda normal pozisyonunda durur, kafa rejistrinde ise yukarı doğru çıkmış ve ses telleri gerilmiştir.

Rejistr Bölgeleri

Göğüs Sesi

- Sesin titreşimi daha çok göğüs bölgesinde hissedilir. Ses ton bakımından zengindir. Glottis, her bir titreşim fazında kısa süreli açılır, ses telleri genişleyince birbirlerine değirler ve birleşirler.

Orta tonlar

- Bazı ses özelliklerine göre orta tonlarda iken göğüs sesi biraz yukarı çıkarılabilir, kafa sesi de aşağıya doğru alınabilir. Böylece, orta tonlar sanki ayrı bir rejistrmiş gibi düşünülür. Bu ses alanında ses tellerinin titreşen bölümü azalır, glottis arkadaki bağlantı bölümünde kapalı kalır. Aynı zamanda ses tellerinde incelme ve uzama olur.

Kafa Sesi

- Ses tınısı üst kısmî tonlardan yoksundur. Ses tellerinin yalnızca serbest kenarları titreşir, glottisde kapanma görülmez. Ses telleri ince ve gergindir. (Cevanşir. Gürel. 1982: 49) Ses eğitimi almış, özellikle şan eğitimi almış kişilerde kafa sesi gelişmiştir ve bu rejistri kullanma oranı çok yüksektir.

Falset Ses

- Erkek ses karakteri yerine kadın ses karakterinin oluşturulmasıdır.

Rezonans Tür ve Bölgeleri

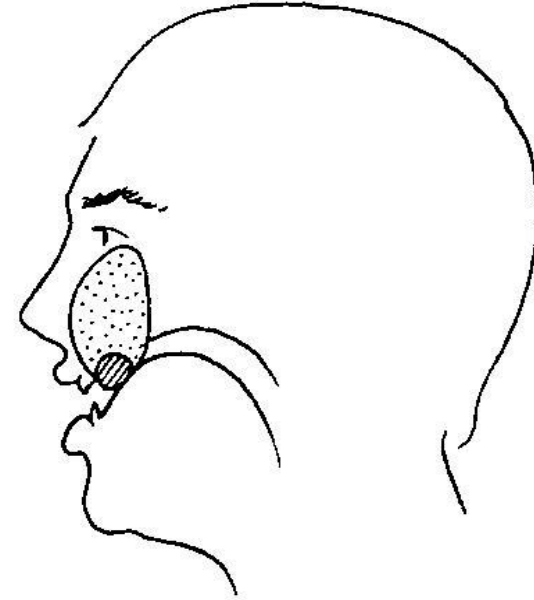
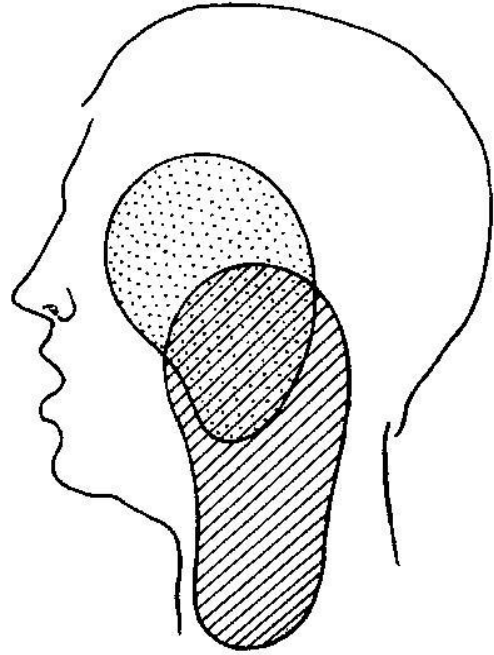
Doğal rezonans

- Sesin baş ve boyun bölgesinde oluşan doğal rezonansı

Şancı rezonansı

- Ağız, çene, dil, damaklar v.b. oynak yapıların hareketleriyle farenks bölgesinde bilinçli olarak hacim genişletilmesi sonucunda ve
- Göğüs boşluğunda soluk basıncıyla oluşturulan rezonans

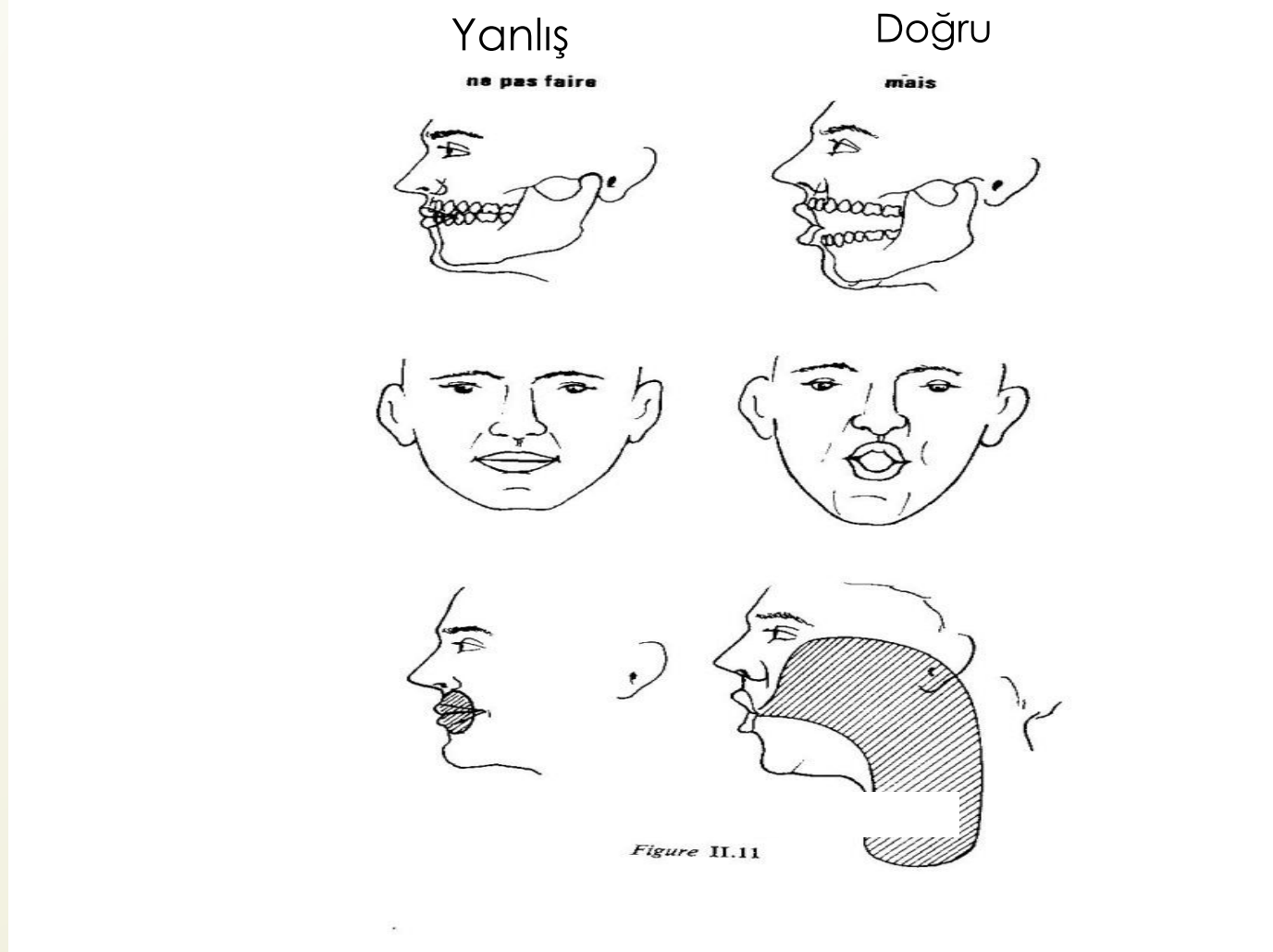
Kafa Rezonans Bölgeleri

zones résonnantes

Rezonans Oluşum Hissedilen Bölgeler

(Farklı Yönlerden Doğru ve Yanlış Görünümü)

Artikülasyon

- Konuşma organlarının, solunum organlarından dışarı atılan havaya karşı oluşturduğu bir anlık direnci sonucunda gerçekleşir. Bu direnç sırasında solukla uyum içinde çalışması da düzenli sesleri meydana getirir.

Şan eğitiminde artikülasyon;

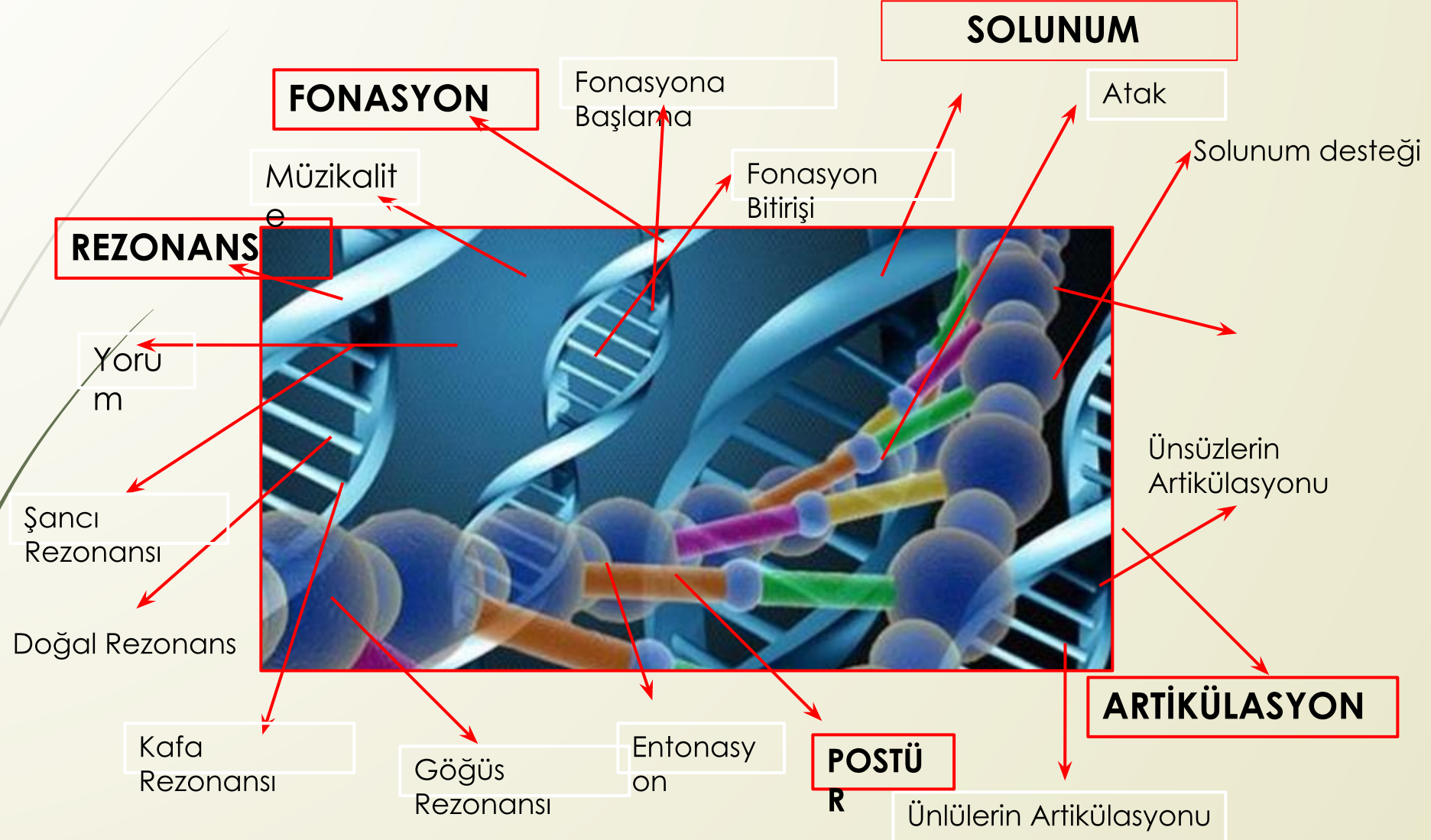
- Konuşma organlarının bazen kendi başlarına, bazen de birlikte hareket ederek dilin seslerini meydana getirmesi
- Bir başka deyişle, yazıda harflerle ifade edilen ve sözcüklerin en küçük birimi olan seslere “fonemlere” dönüştürülme eylemini ifade eder.

Artikülasyonda Dikkat Edilmesi Gerekenler

(Dilde Anlaşılabilirlik)

1. Ünlülerde artikülasyon (**a-e-i-ı-o-ö-u-ü**) (**a-ğa, i-hi v.b**)
2. Ünsüzlerde artikülasyon (**b-p-m-c-d-k-r-s-v-t-n-l-g v.b.**)(**r-iri, d- nde v.b**)
3. Ünsüz-ünsüz bağlantısı-ülama iki ünsüz arasına bir ünlü oluşturarak yapılan özensiz artikülasyon. (**sen-to nel co-re se ni neli co ğo re v.b**)
4. Ünlü-ünlü bağlantısı (**bu akşam-bu ğak şam, a cı için de- a cıyı çin de** “genellikle **ğ** ve **y** ile bağlama”)
5. Ünlü-ünsüz bağlantısı (**yü ce dağ** genellikle sorun olmuyor)
6. Ünsüz-ünlü bağlantısı (**su ge lir ark u ya nır-su ge li rar ku ya nır**)

Ses Eğitiminde Çoklu Sarmal Yöntem (Sembolik Çizim)

Şan Eğitiminde Teknik ve Müzikal Davranışlar

- ✓ Doğru solunum alışkanlığı
 - ✓ Doğru fonasyon alışkanlığı
 - ✓ Doğru rezonans alışkanlığı
 - ✓ Doğru artikülasyon alışkanlığı
-
- ✓ Staccato çalışmaları
 - ✓ Marcato çalışmaları
 - ✓ Agilite çalışmaları
 - ✓ Legato çalışmaları
 - ✓ Portato çalışmaları
 - ✓ Glissando çalışmaları
 - ✓ Parlando çalışmaları
 - ✓ Nüans ve yorum çalışmaları

BİRKAÇ UYARI!

- ❑ **Bedeniniz sizin çalgınızdır. Çalgınızı tanımadan hissetmeden çalamazsınız!!!**
- ❑ **Ses sistemini ve fizyolojisini çok iyi tanıyın!!!**
- ❑ **Ses sisteminin uyumlu çalıştırılması sizin elinizdedir. Yalnız bir şartla; bedeninizi çok iyi tanıyıp hareketlerinin farkında olmak!!!**
- ❑ **Solunum denetim ve kontrolü çok önemlidir. Kontrolsüz güç güç değildir!!!**
- ❑ **Sesinizin enerjisinin solunumunuzla karşılandığını, soluk destek ve kontrolünü kaybettiğinizde sesinizin de tükeneceğini unutmayınız!!**
- ❑ **Solunumu yukarı-aşağı değil içe-dışa doğru yapın!!**
- ❑ **İçinizde, belinizden göğüs kafesinize ve kalçalarınıza doğru olmak üzere karşılıklı iki ayrı huni var gibi düşünün. Hunilerin geniş kısmı belinizde dar kısmı ağızınıza ve kalçalarınıza doğru yönde olsun!**
- ❑ **Boyun ve omuz kaslarınızı sanki yokmuş gibi rahat bırakın!**
- ❑ **Göğüs, bel ve sırt kaslarınızı solunumda eşgüdüm içinde kullanın!**
- ❑ **Sesinizi oluştururken atakla başlayıp bilinçle sürdürüp, bitirmeyi asla ihmal etmeyin!**
- ❑ **Unutmayın ki sesinizin rezonansı yalnız kafanızda değil, aynı zamanda göğsünüzde oluşmaktadır. Yani, tüm bedeniniz mükemmel bir rezonatördür, kullanmasını bilene!**
- ❑ **Ölçme ve değerlendirme “duyumsal yöntem”le ancak öğrenme ürünlerine uygun olarak geliştirilmiş ölçme araçlarıyla ve eğitim sürecinde edinilmiş doğru davranışları saptamaya yönelik olmalıdır!**
- ❑ **Ses eğitiminde çalışma “eser-etüt-şarkı arya” öğrenme değildir, bunları doğru teknik ve müzikaliteyle seslendirmeye yönelik yapılmalıdır.**

Minnet ve saygılarımla...